

Sikkerhet og personvern – hva mener folk?

Sammendrag

Ny teknologi utfordrer personvernet

Utvikling av ny teknologi endrer forholdet mellom sikkerhet og personvern. Tidligere satte økonomi og teknologi grenser for overvåkingen. Billigere teknologi og lagring har visket ut disse grensene, og muliggjør overvåking på et helt annet nivå. Hva Europas innbyggere mener om dette kan gi politikere viktige signaler om hvordan sikkerhetsteknologi bør brukes. Våren 2014 inviterte SurPRISE-prosjektet innbyggere over hele Europa til å delta på folketoppmøter for å diskutere disse temaene.

Folk er positive til sikkerhetsteknologi, men bekymret for personvernet

Deltakerne på det norske folketoppmøtet var langt på vei positive til bruk av overvåkings- og sikkerhetsteknologi for å bedre samfunnssikkerheten. Samtidig var de opptatt av utfordringene teknologien skaper med tanke på eget og andres personvern. Det var en klar bekymring over den økende mengden personlig informasjon som blir samlet inn og lagret, av både private og offentlige aktører.

Folkets råd til politikerne: mer informasjon, åpenhet og internasjonalt regelverk

Deltakerne produserte 24 anbefalinger til norske og europeiske politikere. Hovedtrekkene var et ønske om mer informasjon om hvordan overvåking og innsamling av informasjon foregår, mulighet for innsyn i lagret informasjon og åpenhet hos de som gjør denne innsamlingen. Opprettelse av uavhengige kontrollorgan og internasjonalt regelverk, samt mer undervisning og opplæring om temaet i skolen, var også blant hovedanbefalingene

Overvåking og personvern

Er det greit at private selskaper, myndigheter og etterretningstjenesten samler informasjon om alle innbyggere og deres aktiviteter? Hva kan politikere gjøre for at vi skal ha et sikkert samfunn, som samtidig ivaretar personvernet vårt?

Ny teknologi gjør det stadig enklere å finne, lagre og analysere informasjon om hva personer gjør og hvor de befinner seg. Slik teknologi kan brukes for å løse ulike sikkerhetsutfordringer, for eksempel mistanke om terrorisme eller andre kriminelle handlinger, men er det nå flere enn etterretningstjenesten og staten som har sett nytten av å samle informasjon om folks handlingsmønstre.

Overvåking på nett

Overvåking på nett kan blant annet gjøres ved hjelp av en teknologi som kalles

pakkesniffing. Pakkesniffing ble opprinnelig utviklet for å kunne oppdage virus og ondsinnet programvare som kunne skade nettverkene, men teknologien innebærer også at man kan overvåke innhold i e-poster og chatmeldinger, hvem du kommuniserer med og hvilke nettsider du besøker. Dette er informasjon som kan være nyttig for mange aktører, enten det er politi og etterretning eller private selskaper som bruker informasjonen til å sende deg tilpasset reklame.

Sporing av smarttelefoner

En annen form for overvåking som blir brukt både av sikkerhetsmyndigheter og kommersielle selskaper, er sporing av smarttelefoner. Mobiltelefoner er avhengig av å knytte seg til nærmeste mobilmast for å kunne ringe og sende meldinger. Men dette gjør også at teleselskaper har informasjon om hvor du er til enhver tid. En smarttelefon kan også lokaliseres via GPS eller hvis den er tilknyttet trådløse nettverk.

Folketoppmøter om overvåkning, sikkerhet og personvern

Sporing av smarttelefoner kan være til stor hjelp for politiet. Det kan bidra til å lokalisere savnede personer, knytte personer til et bestemt område til en bestemt tid, eller utelukke at noen har vært i nærheten av et åsted. Det finnes også mange kommersielle tjenester som bruker posisjonsdata. Dette gjelder for eksempel de aller fleste kart-tjenester og applikasjoner for kollektivtransport. I slike sammenhenger er informasjonen ofte nødvendig for at tjenesten skal fungere. Men det er også mange som samler inn slik informasjon kun for kommersielle formål. Et eksempel er mobilspill som Angry Birds eller Candy Crush, som selger posisjonsdata om brukerne sine til markedsførings-selskaper.

Smarte overvåkningskameraer

Videreutvikling av det tradisjonelle overvåkningskameraet skaper også nye former for overvåkning. Ved å bruke digitale kameraer og programvare for bildeanalyse, kan systemet varsle vaktpersonell når det skjer noe utenom det vanlige. Det kan for eksempel programmeres til å oppdage mennesker som oppfører seg annerledes enn andre i en folkemengde, eller identifisere bagasje uten tilsyn. Den foreløpig mest vanlige bruken er å identifisere enkle gjenstander, som bilskilt. Skiltene kan deretter sammenliknes med registre for betaling av forsikring, toll e.l. Etter hvert som programvaren utvikles vil smarte overvåkningskameraer kunne utføre stadig flere oppgaver, som for eksempel identifisere mennesker ved ansiktsgjenkjenning.

Verdifull informasjon

Teknologi som samler inn store mengder data om brukerne blir mer og mer vanlig. Det er mange som ser verdien i slike data og det utvikles stadig nye tjenester som baserer seg på informasjon innhentet gjennom overvåkning av brukerens aktiviteter.

Sporing av smarttelefonen og bevegelsesmønstre kan gi detaljert informasjon en persons privatliv. Derfor kan det kjennes ubehagelig at mange samler inn slik informasjon, uten å gi brukeren beskjed om det. En av de største utfordringene med

Metoden bak folketoppmøtet

Et folketoppmøte samler en gruppe deltakere for å diskutere et spesifikt tema. Gjennom diskusjon og meningsutveksling får deltakerne mulighet til å fortelle om sine egne meninger, lære av andre og ta nye standpunkt. I noen tilfeller gis også deltakerne mulighet til å formulere sine egne anbefalinger som overleveres relevante politikere i etterkant av møtet. I SurPRISE-prosjektet brukte man i tillegg stemmeverktøy for å stemme over og vurdere ulike utsagn underveis i møtet.

Deltakerne deltar i kraft av å være samfunnsengasjerte borgere. De skal ikke være eksperter på temaet de skal ta stilling til, og heller ikke ha fremtredende posisjoner i interessegrupper berørt av temaet.

Folketoppmøter kan være en god metode for å diskutere problemstillinger som angår store deler av befolkningen. Metoden er en praktisk måte å veie ulike faktaopplysninger og ulike syn opp mot hverandre, og kan på den måten fungere som et redskap i politiske beslutningsprosesser. Samtidig er metoden en øvelse i praktisk demokrati og viser at det i høyeste grad er mulig og ønskelig at folk utenfor fagmiljøene kan delta i diskusjon om viktige teknologispørsmål.

Prosessen kan gi legitimitet til politiske beslutninger ved å skape engasjement og bevissthet i befolkningen og gi politikerne noen signaler om hvilke meninger som finnes i befolkningen.

Metoden bak folketoppmøtet ble utviklet i USA på 1980-tallet. I Europa har metoden blitt videreutviklet blant annet av det danske Teknologirådet.

pakkesniffing og overvåkning på internett, er at det er helt umulig å vite om, når eller hvor det er tatt i bruk. Dette gjør det vanskelig for folk å unngå slik overvåkning.

Hva mener folk?

Selv om det er politikerne som utformer politikken, er det innbyggerne som må leve med konsekvensene av disse beslutningene.

I februar 2014 samlet Teknologirådet 130 nordmenn fra hele landet til et folketoppmøte på Folkets hus, for å få vite mer om deres meninger om overvåkning, sikkerhetsteknologi og personvern.

Deltakerne på folketoppmøtet diskuterte blant annet overvåkning på internett og sporing av mobiltelefoner. De formulerte også sine egne anbefalinger til norske politikere.

Nordmenn føler seg trygge

Økende fokus på samfunnssikkerhet og terrorisme kan for mange skape en følelse av utrygghet. Men selv etter terrorangrep både i USA, Europa og i Norge, føler de norske deltakerne seg stort sett trygge i hverdagen. 90 prosent av deltakerne mener også at Norge er et trygt land å bo i. De samlede tallene for alle de europeiske folketoppmøtene viser at dette ikke er tilfelle for Europa generelt. Totalt svarte 69 prosent av de europeiske deltakerne at de føler seg trygge i hverdagen, og 66 prosent mener at deres land er trygt å bo i.

Teknologi øker samfunnssikkerheten, men utfordrer personvernet

Deltakerne på det norske folketoppmøtet var langt på vei positive til overvåknings- og sikkerhetsteknologi, og 80 prosent mente at slik teknologi kunne bidra til å øke samfunnssikkerheten. Her var nordmennene langt mer positive enn de andre landene. Totalt sett var 64 prosent av de europeiske deltakerne enige i dette. Tyskland hadde de mest negative deltakerne, hvor kun 16 prosent mente slik teknologi kan bidra til å øke samfunnssikkerheten.

Selv om mange av de norske deltakerne var positive til bruk av teknologi, var de også opptatt av personvern. Nærmere 60 prosent uttrykte bekymring for at bruk av overvåkning- og sikkerhetsteknologi bryter ned eget og andres personvern.

«Internett og telefon er gjort til nødvendige samfunnsverktøy. Samfunnet må derfor gjøre disse trygge og sikre at personvernet blir ivaretatt».

Postkort til politikere fra norsk deltaker.

Masseovervåkning og store datamengder

Øker teknologi sikkerheten?

Pakkesniffing har flere bruksområder, og deltakerne så blant annet positivt på at pakkesniffing kan brukes til å avsløre og hindre virus og spam. Bruk av teknologien i politietterforskning og for å hindre terrorhandlinger ble også trukket frem som positivt i diskusjonene. 64 prosent av deltakerne sa at de støttet bruk av pakkesniffing og sporing av smarttelefoner for å bedre samfunnssikker-

Europeiske folketoppmøter

I løpet av våren 2014 ble det avholdt ni folketoppmøter i Europa. Folketoppmøtene er en del av det EU-finansierte prosjektet SurPRISE (Surveillance, Privacy and Security). Prosjektet har som mål å gi innbyggere mulighet til å si sin mening om overvåkning, personvern og sikkerhet. Resultatene fra alle folketoppmøtene vil bli overlevert nasjonale og europeiske politikere.

Deltakerne ble rekruttert med tanke på å gjenspeile den befolkningsmessige sammensetningen, selv om gruppen ikke er representativ for befolkningen i statistisk forstand. På det norske møtet deltok 130 nordmenn i alderen 18-71 år. Alle fylkene i landet var representert.

Før møtet fikk de tilsendt et informasjonshefte som presenterte temaene som ble diskutert på møtet. Heftet var utarbeidet av SurPRISE-prosjektet i samarbeid med en gruppe internasjonale forskere.

Rekruttering skjedde ved utsendelse av invitasjonsbrev til et tilfeldig utvalg personer i hele landet. Teknologirådet dekket utgifter knyttet til reise og opphold.

På folketoppmøtet ble deltakerne organisert i grupper på 6-7 deltakere. Hver gruppe hadde deltakere av ulik alder og kjønn, ulik utdanningsbakgrunn og fra ulike deler av landet.

heten. Slik teknologi kan hjelpe politi og sikkerhetsmyndigheter både å oppdage og avverge kriminelle handlinger.

Mange sikkerhetstiltak handler også om å skape en følelse av trygghet i befolkningen. Å ha med seg smarttelefon når man beveger seg, gav mange av deltakerne en trygghetsfølelse i form av at de kunne bli sporet opp hvis de gikk seg bort, eller be om hjelp hvis de ble skadet.

Over halvparten av deltakerne på folketoppmøtet var bekymret for sikkerheten når de bruker internett. Ved spørsmål om bruk av pakkesniffing gjør at de følte seg tryggere på nett, var det kun 4 prosent som svarte bekræftende på dette.

I diskusjonene rundt bordene kom det frem at selv om flere av deltakerne mente pakkesniffing kunne bedre samfunnssikkerheten, hadde de liten tro på at det kunne gjøre noe for å øke deres trygghetsfølelse når de var på nett.

Personverninnngripende masseovervåkning

Deltakerne var opptatt av at pakkesniffing er meget inngripende i vanlige folks privatliv, og at masseovervåkning av innhold og aktivitet på nett er svært negativt. Over halvparten av deltakerne syntes det var ubehagelig å tenke på at pakkesniffing blir brukt. Mange var også skeptiske til sporing av smarttelefoner. Over 60 prosent var bekymret for at sporing av smarttelefoner kan avdekke sensitiv informasjon om dem. I diskusjonene rundt bordene ble tap av frihetsfølelse og svekket personvern nevnt som ulemper ved slik sporing.

I diskusjonen rundt bordene skilte mange av de norske deltakerne mellom institusjoner som brukte pakkesniffing og sporing av telefoner til sikkerhetsformål og de som hadde kommersielle grunner for å ta teknologien i bruk. Selv om mange var positive til bruk av slik teknologi i sikkerhetsøyemed, var mange av deltakerne svært negative til bruk av kommersielle aktører.

Store datamengder

Både offentlige og private institusjoner samler inn og lagrer store mengder data om befolkningen. På folketoppmøtet var 60 prosent av deltakerne bekymret for den store mengden informasjon som samles inn om dem. Over halvparten var bekymret for at informasjonen som samles inn kan være feil og hele 95 prosent var bekymret for at deres personopplysninger kan bli delt uten at de gir sitt samtykke.

«Et enkelt ønske: ikke lagre data du ikke trenger! Ikke overvåk innbyggere uten en konkret mistanke om noe kriminelt.»

Postkort til politikere fra norsk deltaker.

Denne bekymringen for mengden og kvaliteten på dataene som samles inn var noe som gikk igjen på alle de europeiske folketoppmøtene. Fra diskusjonene kom det frem at det var stor usikkerhet blant deltakerne rundt hva som faktisk samles inn og hvordan denne informasjonen brukes.

Deltakernes egne anbefalinger

I den siste delen av folketoppmøtet skrev deltakerne sine egne anbefalinger til norske og europeiske politikere. Hvert bord ble enige om én anbefaling. Det var særlig fire temaer som gikk igjen i anbefalingene.

Mulighet for informerte valg

Deltakerne ønsker å ta informerte valg når det kommer til bruk av teknologi. Det er behov for mer informasjon om hvordan teknologien virker, hvordan overvåkning skjer, hvem som samler inn data og hva det skal brukes til. Informasjon og vilkår fra institusjoner må være lett tilgjengelig og enkel å forstå. Hvis det finnes muligheter for å reservere seg mot at data samles inn, må dette også informeres om.

«Samtykkeskjema bør være enkle og lette å forstå, [...] slik at folk har en mulighet til å se konsekvensene av sine valg på internett.»

Postkort til politikere fra norsk deltaker.

Åpenhet om databruk

Organisasjoner som samler inn og bruker data om privatpersoner må være åpne om dette. De må gi informasjon når de bruker eller deler dataene. Et konkret forslag er at det opprettes en «Min side» hvor du får innsyn i hvem som har lagret data knyttet til din identitet, og en logg som viser hvordan informasjonen brukes.

Internasjonalt regelverk og kontrollorgan

Sikkerhet og personvern har i stor grad blitt et internasjonalt anliggende. Man trenger et felles, internasjonalt regelverk, som omfatter både offentlige og private virksomheter. Det er også behov for et internasjonalt, uavhengig kontrollorgan som holder et øye med overvåkerne.

Undervisning og opplæring om teknologi og personvern

Barn og unge må lære om teknologi og personvern fra tidlig alder. Disse temaene bør tas inn i undervisningen i skolen. På denne måten kan de bli bevisste brukere og ta selvstendige og informerte valg senere i livet.

Teknologirådet er et uavhengig, rådgivende organ for teknologivurdering. Det ble opprettet ved kgl. res. 30.april 1999 etter initiativ fra Stortinget. "Fra rådet til tinget" utgis av Teknologirådets sekretariat.